

אורות הקודש

פאת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל

סדרה באפרות ובבקה ספרים

הק ראשון

חברת הקודש

בעריכת

דור כהן

ביותר יגדל הכאב בעת אשר בעלי מקצועות, שלא-טעמו
כלל את טעם המכאוב של תוספות הדעת, והם שבעים
ושמחים בחלקם, גדולים וגבוהים בעיני עצמם, מרוב שלמות שאין
עמו חסרון בעיניהם, והם מושיטים לנו גרגרים יבשים של דברים
כאלה, שבאמת הנם ביסודם מלאים רענונות, וחזות הכל, מושיטים
לנו, למשל, הרצאות היסטוריות על פי מעשים ועובדות חיצוניות,
וקורעים הם בהזקת היד את המקצוע, שהם מסוגלים לו, מכל הארג
הגדול של ההויה הגדולה בהדר גאונה.
מוכרחים אנו להתגבר על שוממות רוחנו, וללמוד מהמחפשים
הללו את אשר יעלו במצודתם, אבל מוכרחים אנו אחר כך לחדש
את פני הדברים במקוריותם, החיה והכוללת.

אדר היקר

נד

אפילו סופרי ההיסטוריה שלנו, אם היו זוכים לבוא למדה זו לעומקה לחלק בין
משל לחיקוי, לפחות משעה שהתחילה הפילוסופיה ההיסטורית להמצא בעולם, והיו
דנים יפה לומר כשם שחכמי התולדה של עמי אירופא ביחוד מקשרים את שלשלאות
הסיבות ההיסטוריות, על פי אותו האומד הראוי להיות משוער לפי המצבים של

נופלת והולכת עדי ישוב לה אורה וישעה מגינה ומשגבה, על-כן עלינו, לפי המשל
המתוקן ממחוקנים שבאומות העולם, להמשיך את קו ההיסטוריה שלנו מלמעלה
למטה ממש, כלומר מרוממות המצב העליון, המלא זוהר ואור כבוד ועז, שהיינו
בו, עד השפלות הזמנית ודלדול הכחות שהננו עומדים עכשיו, ולהעלות על-פיוזה
את כל השלשלאות ההיסטוריות, ואם נבוא להשתמש באותה המדה של הפילוסופיה
ההיסטורית, אע"פ שהיא בכלל רפויה והשערית, מכל-מקום בזה האופן היינו
מתקרבים יותר מעט אל האמת, ועומדים על אותו הבסיס עצמו, שהטובים שבחוקרי
התולדה שבאומות-העולם עומדים עליו.

אבל רבים מחוקרי התולדה שלנו, ככל ההמון הגס, זנו אחרי החיקוי, תחת
המשל, וישתמשו עם אותו הרוח הכללי של הנמכת הערכים והשפלת הרגשות
שמצאו אצל סופרי האומות, וירחיקו את צעירינו מהכרת האמת ההיסטורית וידכאו
את רוח עמנו, וימלאו את חלל לבבו ריקניות ויאוש ומפח נפש, המיוסד על שקר
ועל תוהו והבל, ועתה צעירינו האהובים, חפצי חיים ועז, אין לנו דרך ועצה אחרת

הדעת, אין אנו זקוקים עוד לפזמונים של שבח להרב הלוי ולמר יעבץ, אף כי ידוע
הוא למדי גדלם וטובם, בכ"ז ומפני זה חרפה היא שלא לפסוק מלומר הלל בכל יום
על שני מחברים שכבר ידוע הוא למדי אופים, באורחותיהם וצלליהם, כאילו עליהם כל
העולם כולו עומד. (מאמרים מיוחדים בבקורת-אפילו כולה לזכות, על שני המחברים
והשוכנים האלה, ראיים תמיד להתקבל, אבל כשמבליטים תמיד אותם, בכל עת,
במאמר המפרט את הרכוש של חיי-עולם שלנו, הוא דומה לתעודת עניית. ואע"פ
שספרים טובים וכשרים בהיסטוריה, אין לנו זולתם, מי"מ לא נוכל לכחש שישנם
הרבה דברים טובים גם בספרים הפגומים במקומות רבים, גם לא בכל מקום צדקו
בבקורת הסנדגצית שלהם, והאמת אהובה מן הכל, ודוקא בה יתקלס עליאה
ב"ה, ויתרומם קרן אמונת אומן). והגערה למבקריו כה"ק ולסופרים החפשיים, כל זמן
שהיא נאמרת רק בדרך כללות, גם היא אינה אומרת כלום, ואינה נותנת שום טעם
לשבת, ובחוג הצעירים שאנו חפצים לקנות את לבבם, סגנונים כמו אלה מזיקים יותר
ממה שהם מועילים. בטח אני, שאם היה מאמר הזה תחת שבט הבקרת-י שלך, היית
נותן לו פנים יותר רציניים, היית מתבלו בתבלין של סגנון מדעי, והיית מקצרו מעט
בכמותו, כדי שיהיה יותר יפה באיכותו, זה מימין, ומשמאל, — המאמר "מאריך

אדר היקר ועקבי הצאן

פאת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל

בעריכת ספרים אורות הארץ
מהטאון ר' אליהו דור רבינוביץ האופים ז"ל

אורות הראיה

פאת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל

על ספר היסטורי פולמוסי "דור ישרים" (פיוטרקוב תרס"ח)

גדולי התורה מאז ומעולם לא שמו לבם להעמיק בידיעת דברי הימים לבני ישראל, אף כי לכתוב בספר תולדות גדולי והכמי ישראל מדור דור. דברי רבותינו הראשונים והאהרונים הלא חיים וקיימים בפיות תופשי התורה. כל בתי מדרש מלאים מזון אל זון מרבנו ותלמידיהון הלומדים תורת חיים כאילו נאמרו ונשנו היום ואין עושין נפשות לצדיקים שדבריהם הן זכרונם. גם אלה הגדולים המועטים אשר התעסקו בדברי הימים, היו מעשיהם בזה בדרך מקרה ובדרך אגב, ומבחרי עתותיהם הקדישו לידיעת התורה הרחבה מארץ מדה והעמוקה מני ים, בה שמו מעינם לכל מקצועותיה, ומשם שאבו גם ידיעת דברי הימים, בדברי רבותינו העמיקו חקר ולא בתולדותיהם ומקומות מושבותיהם.

אולם מתקופת ירידת היהדות בארץ אשכנז ימי הרעפארם, כאשר בא שמשם של גדולי ישראל, בתי מדרשיה וישיבותיה שוממים, אין תלמידים לומדים היות דאביי ורבא, אין תורה ואין יראת ד' — אז החלו הסופרים השרידים שם להציב ציונים ומצבות לגדולי המאורות ולמאורעות הדורות, מהם אשר כונתם היתה רצוי' לחבב על כל פנים בעיני הדור חכמת ישראל וגדוליהם, אם לא על ידי ידיעה והכרה וראיה, ישמעו מפי השמועה כי היו להם אבות זקנים מצוינים אשר בכבודם יתימרו.

אבל אלה מהסופרים אשר ראשם ורובם חוץ ליהדות, ואשר הדעה החדשה ומורת זר הרעפארם הכתה במ שורש וידיעת היהדות ממקורה נכחדה גם מאתם ורוב הידיעות שאבו מסופרי העמים, הם הטו את המאורעות על צדם, השתדלו לתת מושג אופי וצביון מיוחד להתקופות, על פי הלך רוחם, את הגבוה השפילו ואת השפל הגביהו, את הפרושים הצדיקים הרשיעו ואת הבריונים הרשעים הצדיקו, ובאופן זה היללו את ההיסטאריע וזיפיהו. יש מאלה שהיו להם ידיעה יותר רחבה בהתלמודים, אולם רק ידיעה שטחית מן השפה ולחוץ, התורה שלנו בתור חכמה ושיחת-חולין שלהם, מצאו כר נרחב לבסס דעות הרעפארם ושימו כל מעיינם להפך דברי אלקים חיים ובדברי נפתולים העוו הישרה. ובאו בביקורת פרוצה לערער יסודי תורה שבעל פה, ועל פי השקפות שטחיות וידיעות קלות הרכיבו עם שפה נוחה ארס הכפירה גם בספרות התורה.

הארס הזה התפתח גם מחוץ לגבולם. גם במקום שהתורה חיה עודנה וחיבה על לומדיה, גם שם הכו שרש נשאו פירות וכל גו ורוח הנוטה להקלות, אשר אין לו יסוד מוצק ותבונה עמוקה לידע מה לזרות ומה להבר, בו נקלטו הדעות ההן אשר אחריתן שכחת התורה ועזיבת היהדות. לדבר הזה שמו לב יחידי סגולה שבדור. אחד המיוחד אשר יצא חלוץ הוא בעל "דורות הראשונים" * עם ידיעתו הגדולה והרחבה והעמוקה בהתלמוד ונושאי כליו הערה את מקור הספרות, בנה יסוד דברי הימים לבני ישראל על טהרת הקודש, הוא הראה את כזבי ותעלולי המזייפים וקדש שם שמים להעמיד את האמת לאמתו והדת על תלה.

רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל

אחיעזר

קובץ אגרות

דברי הלכה • ענינים צבוריים • ועוד
בצירוף פרקי חיי

ערך וכתב
אהרן סורסקי

חלק שני

תולדות

עם עולם

שלמה הכהן ראטענבערג

כבוד ידידי עוז, הכם וסופר, דגול מרבבה, הרה"ג ר' שלמה הכהן
ראטנברג הי"ו,
שלום וברכה!

כבר נקבעה הדעה בבית מדרשו, כי מכיון שישראל ואורייתא חד-
הוא, ממילא, כשם שבתורה עצמה נמצא אופן של גילוי פנים בתורה שלא
כהלכה; כמו כן גם בדברי הימים של ישראל, שפיר יתכן גילוי פנים שלא
כהלכה. ואדרבה, הלא כל לומד גמרא יודע, את ההבדל בין לימוד מסכתא
שיש עליה פירוש רש"י, ובין לימוד אותן מסכתות שאין עליהם פירוש
רש"י. מבלי רש"י אנו מגששים כעור המטייל בשוק מבלי מורה דרך,
אשר כשלונו בטוח, ונפילתו ודאית. ואם כן, הגע בעצמך, מה נאמר ומה
נדבר בדברי ימי ישראל, אשר כל תקופה היא סוגיא שלמה סבוכה
ומסובכת, עם מקורות יניקה מלמטה, וטללי שמים מעל. וכל זה מבלי
פירושו של רש"י! ומה גדולה הסכנה, ומה רבו המכשולים והנפילות.
זכר אמרנו, שהמכשלה והנפילות בהבנת תקופה בדברי ימי ישראל, הן
כגילוי פנים בתורה שלא כהלכה. ישראל ואורייתא חד-הוא.

והאמת ניתנה להאמר שמפני הטעם הזה מנע קהל הלומדים את
עצמו מלימוד היסטוריה. והרי זה כדרך שקהל הלומדים מנע את עצמו
מלימוד ירושלמי, מפני שבלי פירושי הראשונים, אין אנו יודעים כלום.
ובטח אופן, אין זה כדרך התפיסה המשכלית, שמיניעה לימוד ההיסטוריה
באה מצד, "בטלונה". ודוקא מצד ההערכה הגבוהה של דברי ימי ישראל,
הסתנינו מזה. מפני שבלי פירושי הראשונים חשטנו למכשול. וכמו
שלקושטא דמילתא, רואים אנו את ריבוי הסילופים בין בכמות בין באיכות,
בין בשוגג בין במזיד, שחלו בלימוד זה. אלא שהחק הזה של ישראל
ואורייתא חד-הוא, הוא מטבע של שני צדדים. הצד האחד הוא כג"ל,
שהוא יוצר את האחריות החמורה בדברי ימי ישראל. ולעומתו, הצד השני

פועל הוא שכל אלה שהם בני היכלא בגופי תורה, ותושבים קבועים
באהלי תורה, הרי תורתם יוצרת בלבבם מין תחושה מיוחדת להבנת
דברי ימיה של האומה. ואפילו בלי הזדקקות לפרטי הדיונים של מאורעות
הזמנים, ומבלי הזדקקות לדיוקי העובדות שבשלשלת התקופות, — הרי
נפש, רוחה, ונשמתה של תולדות האומה חיה בלבבם, ומאירה את
פנימיותם. זו היא התחושה המיוחדת של תלמידי חכמים להרגיש את
דופק חייה של האומה. אלא שתחושה זו היא תחושה בפשטה, שמשמוש
ידי הביטוי קשה לה. והרי היא נשארת אילמת בלבם של חכמים. ובכאן
רואה אני את עיקר כחו של המחבר, שהשכיל ללקט דברים ודיבורים,
סיפורים, ציורים ורמזים, התופסים את התחושה המפשטה הזו של גדולי
חכמים ומלבישים אותה במלים, במשפטים, במאמרים, ובספרים.
והלבושים האלה, הם נוקמים ונארגים מן העובדות ומן המאורעות, אשר
הדופק של התחושה הג"ל פועם בהם בחזקה.

והלא משנה יתירה היא לפרש את גודל הנחיצות שיש בעבודה זו
בימינו אלה.

כי בימינו אלה באה היא הנחיצות הזו עלינו משני צדדים. מצד
אחד, מכיון שהקהל התרחק מן הגמרא, שאך היא ורק היא מעין חייה
של האומה, ובאין טבילה במעין החיים נצרכה היא לכל הפחות ההזדקקות
לגוף החיים. ומצד שני, הנה מפני הלחץ הבא מהתפתחות המדעים
המדויקים, נולדה הדרישה העזה להכניס את דייקנות הידיעה גם לתוך
ההיסטוריה.

ועל-כן הבו גודל למחבר הספר תולדות עם עולם, ששם נפשו בכפו,
וצלל בשטף החיים של האומה, והזרים לתוכו את תוכן חיי האומה כפי
התפיסה העילאית השולטת בבית המדרש.

רגילים למנות את דורות התנאים המשה ודורות האמוראים שמונה.

דורות התנאים:

דור הראשון: רבן יוחנן בן זכאי ובני דורו
(מסביב לשנים ב'א ת"ת—תתי"מ; 40—80 למספרם)

הדור השני: רבן גמליאל דיבנה, ר' אליעזר ור' יהושע
(ב'א תתי"ב—תתי"ט; 80—110 למספרם)

הדור השלישי: ר' עקיבא וחבריו
(ב'א תתי"ט—תתי"ה; 110—135 למספרם)

הדור הרביעי: ר' מאיר, ר' יהודה וחבריהם
(ב'א תתי"ה—תתי"ל; 135—170 למספרם)

הדור החמישי: ר' יהודה הנשיא (רבי) ובני דורו
(ב'א תתי"ל—תתי"ס; 170—200 למספרם)

דור המעבר מתקופת התנאים לאמוראים
(ב'א תתי"ס—תתי"ף; 200—220 למספרם)

משפט זה. רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות
של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על
דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי
שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו
מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים
על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ-חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן
כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא
החפץ-חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף. ודי

פחד יצחק

אגרות וכתבים

י'ושבים ד' ד' באמה אמר רבי כשהייתי לומד תורה אצל רבי אלעזר בן שמעון היינו יושבים ו' באמה. ואמר רבי יוחנן לרבי אושעיא ברבי

גמר: ששה בלמה. שהיו מקרקעין לשבע מסיו ודוקקין זה את זה: רבי

אהר היה: ו' בלמה ט'. דבר של"ל שהיה כל איש מהם יושב בפנות מטפת וי"ל שהיה בנם כהגור מקומות דשבע מחזיק המרובה בנם וק"ל: כפתרו של אלס ט'. ממה

ספר

איי הים

חלק ראשון

הבר על כור אגרת הש"ס בבלי. בענין און קורא הפעול. לחקר מה ראו חז"ל להוציא את המקרא בפשוטו ולהעביר בו איה למה שנה או שלושית. עוד יבאר באיה בסיבות. ישוב על פסקת אשר העיר כפרו האגדה. כאן עוד דבר טוב נמצא בו. להוציא לאור בקצת הענינים אשר הם הולכים בשמלת לשון חז"ל. והדברים סתומים הנתוסים אין חזון נפרץ. אוי נחשבת הפש בדפוש בקרב איש חב עסק. לבען נמצא בו כפר גורת כותנתם זל. אהיו יאוד נתיב הישר הולך. בדרך המלך. ללמד הלכה הבה ובר. צדק ומשפט ומישרים. וְלִמָּה אשר כלל דברי הש"ס מתאר בלשון הקדמונים ים הרגל כוונת לזאת תארו את הסקנות והדברים בו. בעניני האגדה והדרשות בשם איים:

הכינו גם תקו. הה. הרב הטאן. המאיר לארץ ולדרום. יסעו טעם בשקיים. הדרף. לקח כספר יסוף. יקר חח וסלא תבל בתבתי. תפארת ישראל הדיעו. הפורשם בקצו ארץ. לשם ולהלה. נשת. מתרד יתודה לייב הלוי עדיל זלחה. שהה כגורדבריו ליעק בקל סלאנים. סבר פיר אפיקי יהודה. וסר מי נפתח ומים סתורים.

איי הים

עירובין פרק חמישי

שם א"ר כשהייתי לומד תורה הלל ר"א ב"ש היינו יושבים ו' באמה. כ' מוהרש"ל ז"ל דבר של"ל שהיה כל איש מהם יושב בפנות מטפת. וי"ל שהיה בנם כו'. ט"ש. נראה מדבריו. שמדת המה בזכר כהן. חמה חורך כלל רוחם. ט"כ הלך לכל א' טפה. ולולי דבריו ה' נראה. דאמה מרובע חמה על חמה קאמר. ולמ"ד ד' באמה. היינו בניס באמה הכותב. ושנים אחרים בשורה שפחתי. בלוחה חמה. וזו נכרא בה"ז חמה יתיב ולמ"ד ד' באמה. שנדחק יוסר זה"ל נכרא בשליש חמה יתיב והיינו ב' פסחים:

ספר

בן יהוידע

חלק שני

ביאורים ופירושים וישובים על דברי אגדה שדברו חז"ל בתלמוד בבלי על מסכתות עירובין. פסחים. יומא. ראש השנה. סוכה. ביצה

למרנא ורבנא המאור הגדול. הגאון האדיר. נר ישראל. עמוד הימיני. פטיש החזק. סיני ועוקר הרים. ריש גלותא דבבל. המפורסם לשם טוב ולהלה בשמו ובספריו היקרים בנסתר ובנגלה. המקובל האלהי אשר כל רז לא אניס ליה. וכל סתום לא עמכוהו. כי מלאך ה' צבאות הוא. אין חסר לתבונתו. בכל מקום פוסקים הלכה כמותו. דין הוא הדר. בקדש נאדר. כקשיה.

כמוהר"ר יוסף חיים זלתי

בכמהר"ר אליהו בכמהר"ר משה חיים זצ"ל השוית בתחביו יושב להדפיס גם סאר חלקים סאר הנורים. והא רעוא סיקבלו ברצון לפני השוית וייבנו בחסדו הגדול ללמוד הסיד תורה לשמה באהבה וסכה רבה לאורך ימים וסנות חיים אכיר.

בן יהוידע

עירובין פרק א'

שם הלל ר"א בן שמעון היו יושבים ששה ששה באמה. וי"ל למה הלל ראב"ש וכו' לנס יותר מן הלל רבי חושביה ברבי שהיו יושבים ארבעה באמה. וי"ל בס"ד דאפשר דהלל רבי חושביה היו. לומדים ארבעה סדרים דוקא וכמו שהיה צימו רב. יהודה שלא היה להם יכולת ללמוד בששה. וכן מליטו בר"א שאמר לחליוהו זכור לצוב כשאמר לו לא תני מר סדר טהרות והסיב לו ארבע לא מלינא בששה מלינא. ולכן היו יושבים ארבע באמה בדרך נס בזכות לימודם ארבעה סדרים אך הלל ראב"ש היו לומדים ששה סדרים כאשר היו לומדים צימו רבא ולכן וכו' לנס יותר שהיו יושבים ששה באמה דכהיב קלרו לפי חסד: